

Vliv valence predikátového slovesa na slovosledné uspořádání adverbialíí

Šárka Zikánová, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, UK FF

Při osvětlování problematiky českého slovosledu se obvykle klade značný důraz na hledisko aktuálního členění. Teorie aktuálního členění byla právě v bohemistice rozpracována do hloubky a má dlouhou tradici. Kol. Rysová se rozhodla analyzovat slovosled z jiného pohledu – z pohledu valence. Vychází přitom ze znalosti cizí, zejm. germanistické literatury. To se ukázalo jako velmi šťastný krok, neboť jí tento postup dovolil jednak ověřit některá tvrzení vycházející z teorie aktuálního členění (např. systémové uspořádání), jednak vysvětlit jevy, které s pomocí konceptu aktuálního členění vysvětlit nelze.

V první části práce autorka podává podrobný přehled zpracování aktuálního členění a valence v české tradici (Mathesius, Firbas, Uhlířová, Sgall a kol., Panevová, Nekula). Zajímavé je zahrnutí sémantiky větných složek (např. živost) mezi faktory, které ovlivňují slovosled. Autorka shrnuje, že řada autorů se vyjadřuje k obecnému uspořádání adverbialíí v češtině, přičemž ale docházejí k různým závěrům (stupnice výpovědní dynamičnosti, systémové uspořádání, stupnice tematičnosti), a klade si za cíl přezkoumat vliv valence na uspořádání adverbialíí a z tohoto pohledu tyto tři dříve navržené koncepty ověřit.

Pro vlastní analýzu volí kol. Rysová materiál z Pražského závislostního korpusu, kde již jsou jednotlivé sémantické typy adverbialíí označeny. V kapitole věnované metodologii přesně vymezuje, na jaké struktury je její výzkum zaměřen, i způsob jejich vyhledávání. To je důležité proto, že ve vlastní analýze statisticky zpracovává získaná data, a její výzkum je tedy kontrolovatelný. Dále jsou v této části podrobně definovány lingvistické pojmy užívané v analýze, zejm. pojmy funkčního generativního popisu a jejich úprava. Otázka pro diplomantku: rozhodla jste se nevycházet z anotace kontextové zapojenosti v Pražském závislostním korpusu, pracujete s vlastním pojetím. Jaký dopad by mělo na vaše výsledky, kdybyste tuto anotaci přejala?

Autorka se ve výzkumu zaměřuje na nejčastější a nejlépe doložené typy příslovečných určení (čas, místo, způsob, příčina, směr) a v úplnosti popisuje jejich slovosledné uspořádání vůči přísudkovému slovesu; přitom zohledňuje řadu v české lingvistice i netradičních slovosledných faktorů, jako je např. forma příslovečného určení, jeho rozsah a obligatornost/fakultativnost.

Práce dochází k řadě nových teoretických závěrů. Slovesná valence má vliv na roli příslovečného určení v aktuálním členění (obligatorní doplnění bývají vlastním rématem spíše než fakultativní) a je důležitější než vlastní sémantika adverbialíí. Autorka proto v zobrazení v závěru práce navrhuje úpravu členění adverbialíí s přihlédnutím k valenci (např. určení místa obligatorní a fakultativní). Pro funkční generativní popis přináší dvě nová zjištění. Jednak její výsledky omezují platnost hypotézy systémového uspořádání (Sgall – Hajičová – Buráňová, 1980) pouze na fakultativní volná doplnění, jednak ukazují na to, že určení směru není fakultativní, jak se předpokládá naposledy v Anotacní příručce (Mikulová et al., 2005), nýbrž obligatorní. (Tato myšlenka byla tedy nyní, po DP kol. Šindlerové o koordinačních strukturách, na niž autorka odkazuje, potvrzena i z hlediska valence.) Kromě toho autorka intepretuje také rozdíly a shody mezi vlastními výsledky a stupnicí tematičnosti a výpovědní dynamičnosti. Otázka pro diplomantku: nebylo by možné u obligatorních slovesných doplnění v kontaktním postavení u slovesa uvažovat o jistém předstuponi kompozice?

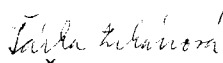
U této práce je vedle rozsahu třeba zmínit její pečlivou systematickosti a celkovou až didaktickou přehlednost – jednotlivé kapitoly obsahují jasná shrnutí, výsledky statistik jsou znovu souhrnně uvedeny v příloze.

Celkově tedy kol. Rysová shromáždila českou i zahraniční literaturu k tématu, včetně nových titulů, přiměřeně zhodnotila teoretická východiska a položila si jasnou otázku, kterou má její práce zodpovědět. Prokázala, že dokáže vystavět jasný terminologický systém, analyzovat jazykový materiál na základě vlastních, nových hledisek a vyvodit z analýzy náležité teoretické zobecnění. K formální ani jazykové stránce práce nemám připomínky. Práci vřele doporučuji k obhajobě.

Navrhované hodnocení: výborně

Práci navrhuji jako podklad k rigoróznímu řízení a udělení titulu PhDr.

V Praze dne 20. 8. 2009

PhDr. Šárka Zikánová, PhD.